

УДК 378.147: 811.111

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.3/27.203678>

Тетяна КОВАЛЬОВА,
 orcid.org/0000-0001-9461-9792
 кандидат філологічних наук, доцент,
 доцент кафедри іноземних мов
 Національної академії внутрішніх справ
 (Київ, Україна) t.bytsenko@gmail.com

ВІДБІР ТА РОЗРОБКА ESP-МАТЕРІАЛІВ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СЛІДЧИХ ТА ЕКСПЕРТІВ-КРИМІНАЛІСТІВ

У статті розглядаються підходи до процесу відбору та розробки ESP-матеріалів, або матеріалів для англійської мови для спеціальних цілей, загалом і принципи відбору та розробки навчальних матеріалів для курсу ESP для майбутніх слідчих і експертів-криміналістів зокрема. У роботі наведено визначення терміна «навчальний матеріал», а також даються його основні ознаки. Розробка матеріалів для англійської мови для спеціальних цілей є безперервним процесом. У статті згадуються найбільш поширені питання, на які викладач повинен відповісти під час відбору та розроблення зазначених матеріалів. Автор висвітлює проблеми використання автентичних матеріалів для розроблення навчальних матеріалів з англійської мови для спеціальних цілей, розглядаються їхні основні недоліки та переваги. Крім того, у роботі порушені головні питання, що стосуються оцінки вже опублікованих матеріалів, зокрема таких характеристик, як час для вивчення певних тем і доречність деяких завдань.

У статті вказується на те, що викладач повинен ураховувати той факт, що матеріал ESP, придатний для однієї групи, не завжди може бути ефективним для іншої групи, оскільки мовні рівні груп можуть бути різними. Необхідно також передбачити ситуацію, коли викладач працює з багаторівневими групами студентів, що значно впливає на процес розроблення та підготовки матеріалів ESP, щоб уникнути проблеми, коли, наприклад, частина групи курсантів будуть у відчаї через занадто складні завдання для їхнього рівня, а курсанти із просунутим рівнем будуть нудьгувати через занадто легкі для них завдання.

Розроблення професійно орієнтованих матеріалів з англійської мови є вкрай важливою проблемою у випадку, коли опубліковані навчальні матеріали не охоплюють тем, які необхідні для вивчення відповідно до навчальної програми. Проведений аналіз показав, що існуючі опубліковані підручники для офіцерів поліції не включають більшості тем, які потрібно обговорювати з майбутніми слідчими й експертами-криміналістами. Тому важливо використовувати професійні англомовні сайти для фахівців у цих сферах, незалежно від складності мови, оскільки вони містять сучасну й актуальну інформацію, багаті на специфічну термінологію, що допоможе підготувати конкурентоспроможних правоохоронців, які зможуть спілкуватися й обмінюватися досвідом зі своїми іноземними колегами.

Ключові слова: англійська мова для спеціальних цілей, навчальні матеріали для англійської мови для спеціальних цілей, англійська мова для спеціальних цілей для майбутніх слідчих, англійська мова для спеціальних цілей для майбутніх експертів-криміналістів, оцінка навчальних матеріалів, автентичні матеріали.

Tetiana KOVALOVA,
 orcid.org/0000-0001-9461-9792
 Candidate Degree in Philology, Associate Professor,
 Associate Professor at the Department of Foreign Languages
 of National Academy of Internal Affairs
 (Kyiv, Ukraine) t.bytsenko@gmail.com

SELECTING AND DEVELOPING ESP MATERIALS FOR INVESTIGATORS AND FORENSIC EXPERTS TO BE

The article focuses on the approaches to the process of selecting and developing ESP materials in general and principles of selecting and developing teaching materials for the ESP course for investigators and forensic experts to be in particular. The definition of “teaching material”, as well as its main features are given in the paper. Developing ESP materials is an ongoing process. The most common questions the teacher has to answer when selecting and developing ESP materials are mentioned in the article. The author touches upon the problem of using authentic materials for developing ESP teaching materials, their pros and cons. Besides that, main issues concerning the evaluation of published materials including the time for studying certain topics and the appropriateness of some tasks are presented.

The article points out that the teacher should take into consideration the fact that the ESP material suitable for one group may not always be effective for another one as the language levels of groups may be different. It is also necessary to take into account the situation when the teacher has to work with multi-levelled groups of students, that influences a lot the process of developing and preparing ESP materials.

The development of ESP materials is of vital importance when published teaching materials do not cover the topics, which are required to study according to the curriculum. The analysis has shown that existing published course books for police officers do not include most of the topics that have to be discussed with investigators and forensic experts to be. Thus, it is essential to use professional sites for specialists in these spheres, regardless the difficulty of the professional language, as they contain up-to-date information and are rich in professional terminology, which will help to train competitive law enforcement officers, who will be able to communicate and exchange their experience with their foreign counterparts.

Key words: English for specific purposes, ESP teaching materials, ESP for investigators to be, ESP for forensic experts to be, evaluation of teaching materials, authentic materials.

Постановка проблеми. Успішність здобуття вищої освіти безпосередньо пов'язана з володінням як мінімум однією іноземною мовою. Фахівці різних сфер діяльності розуміють необхідність знання іноземної мови, її значущість. Так, у багатьох країнах Європи знання двох та більше мов вважається необхідною умовою отримання нормальної роботи й успішного ведення справ. За міжнародним досвідом, представники правоохоронних структур так само спілкуються декількома мовами, що забезпечує своєчасне просування по службі й участь у проведенні спільних операцій із боротьби з організованою злочинністю, наркотрафіком і торгівлею людьми. Саме зараз, коли Україна намагається інтегруватись у європейське суспільство і налагоджує зв'язки з європейськими інститутами й агенціями, вона потребує працівників органів внутрішніх справ, зокрема слідчих і експертів-криміналістів, зі знанням іноземної мови для ефективного обміну досвідом зі спорідненими структурами в Європі і не тільки. І це є потужним мотивуючим чинником для курсантів, які планують у майбутньому працювати у правоохоронних структурах нашої держави.

На відміну від навчання загальної англійської мови, де зазвичай обирається один підручник відповідно до рівня володіння мовою, під час навчання англійської мови за професійним спрямуванням зазвичай неможливо використовувати один підручник від початку до кінця, радше окремі розділи, уривки, вправи та завдання. Використання базового підручника можливо тільки тоді, коли більшість слухачів мають однаковий рівень володіння іноземною мовою. До цього додається певна специфіка викладання, оскільки наш навчальний заклад готує майбутніх слідчих і експертів-криміналістів, отже, тематика підручника тісно пов'язана з їхньою майбутньою професійною діяльністю. Використання оригінальних британських і американських підручників, які поділяються від елементарного до просунутого рівнів, у такому разі недоречно, оскільки вони не охоплюють необхідний матеріал через специфічну тематику. Підготовлений складом кафедри підручник з англійської мови, який розрахований на правоохоронців, поділу на рівні не має і перед-

бачає середній рівень володіння англійською мовою, тобто якщо у групі курсанти як з елементарним, середнім, так і просунутим рівнем, використання такого базового підручника може стати проблематичним. Крім того, з моменту його публікації відбулися певні зміни в навчальній програмі, оскільки збільшилась кількість годин на вивчення іноземної мови, і як результат – збільшилась кількість тем, пов'язаних із майбутньою професійною діяльністю курсантів. Тому виникла необхідність проаналізувати існуючі підходи, які використовуються під час відбору навчального матеріалу для ESP із різних професійних сфер, з метою якісної підготовки матеріалів і завдань з англійської мови для майбутніх слідчих і експертів-криміналістів.

Аналіз досліджень. Пошуку та відбору матеріалу з ESP, або англійської для спеціальних цілей, чи англійської за професійним спрямуванням, присвячено низку робіт (Т. Hutchinson, А. Waters, R. Barnard, D. Zemach, Т. Dudley-Evans, S. John та ін.), у багатьох працях детально проаналізовано цей процес для ділової англійської мови (С. Chan, S. Flinders), існує істотна кількість робіт, де розглянуто відбір навчального матеріалу з ESP для студентів технічних спеціальностей (А. Herbert, J. Swales, J. Ewer, J. Latorre), з англійської мови для академічних цілей (R. Jordan), англійської мови юридичної спрямованості (С. Candlin, V. Bhatia, С. Jensen). Можна також знайти підручники більш вузької спрямованості, як-от з англійської мови для моряків, медиків, ІТ-ників тощо. Можна навіть знайти декілька підручників з англійської мови для підготовки офіцерів поліції, проте з такою вузькою спрямованістю ESP, як мовна підготовка слідчих і експертів-криміналістів, робіт практично немає.

Мета статті – проаналізувати наявні підходи для відбору ESP-матеріалу загалом і виділити ті, які підійдуть для підготовки навчального матеріалу з англійської мови для майбутніх слідчих і експертів-криміналістів.

Виклад основного матеріалу. Спершу необхідно визначити саме поняття «навчальний матеріал», яке можна вживати під час викладання іноземної мови. За визначенням Б. Томлінсон, навчальним матеріалом називають будь-яке

джерело, яке можна використовувати для навчання студентів іноземної мови, тобто будь-що, що містить якусь інформацію стосовно тієї мови, яку вивчає студент (Tomlinson, 2011). Зазвичай навчальні матеріали існують у вигляді підручників, робочих зошитів, аудіозаписів, CD-Rom, відеозаписів, різноманітного роздаткового матеріалу, газетних або журнальних статей тощо.

Навчальні матеріали з ESP містять специфічну інформацію, яка стосується певної дисципліни, що вивчається студентами або майбутніми спеціалістами рідною мовою. Тому викладачу англійської мови, окрім самої мови, треба хоча б базово розбиратись у тій дисципліні, навчальний матеріал з якої він пропонує студентам на своєму занятті.

Крім цього, потрібно вміти оцінити цей матеріал, частіше за все доопрацювати й оформити його відповідним чином, тому що навіть існуючий матеріал не завжди відповідає цілям заняття або рівню групи.

Під час пошуку, розробки та підготовки навчального матеріалу з ESP викладач повинен відповісти на такі питання:

– Яку саме тему треба включити в навчальний матеріал, чи є вона доречною для специфічних дисциплін, які вивчають студенти?

– Що знає викладач англійської мови із цієї теми?

– Яким чином матеріал відображає термінологію дисципліни, якої він стосується?

– Які цілі навчання?

– Які мовні навички, конструкції або функції відпрацьовуються цим матеріалом?

– Які навчальні матеріали із цієї теми є в наявності, що з них підходить для опрацювання та є доступним для використання?

– Яке обладнання необхідне для роботи з даним навчальним матеріалом, яке обладнання є в наявності у викладача?

– Скільки часу потрібно витратити на розробку, оформлення та впровадження навчального матеріалу?

– Як буде використовуватись обраний матеріал – під час заняття або самостійно опрацьовуватись студентами? (Vocanegra-Valle, 2010).

Іноземні фахівці зазначають, що розроблення навчального матеріалу треба починати з перегляду, оцінки та відбору існуючого матеріалу, ураховуючи різні критерії та цілі конкретного курсу ESP. Коли матеріалу недостатньо або якщо наявні матеріали не підходять із певних причин, або є навчальний матеріал, проте необхідно підготувати додатковий матеріал для самостійного

опрацювання студентами для позааудиторної роботи тощо, у такому разі викладачу необхідно готувати навчальний матеріал самостійно, беручи до уваги конкретну навчальну ситуацію, сферу застосування, цільову групу студентів, час, набір ресурсів.

Розроблення навчальних матеріалів – це процес, який триває безперервно. Фахівці з ESP радять обов'язково випробувати підготовлений матеріал на групі, щоб за необхідності його можна було підкорегувати або додати якісь сучасніші дані. Зазначається, що матеріал, який пройшов такі пілотні перевірки, буде більш ефективним, ніж той, який не перевірявся на групі. Крім того, такі перевірки можуть виявити невідповідність між цілями курсу та самими матеріалами (Stolleretall, 2006).

Під час підготовки ESP-матеріалів викладач повинен пам'ятати, що матеріал, який підходить одній групі, не завжди є ефективним для іншої групи, оскільки рівні груп, з якими доводиться працювати, різні, а також часто трапляються ситуації, коли заняття проводяться в так званій *multi-leveled group*, або групі, де зібрані студенти з різними рівнями володіння англійською мовою. Викладачі іноземної мови для майбутніх слідчих і експертів-криміналістів також стикаються із цією проблемою, оскільки групи формуються не за рівнем володіння іноземною мовою. На жаль, під час формування груп цей критерій до уваги не береться через низку суто організаційних причин. Як результат – викладач має групу, у якій присутні слухачі як начального, так і середнього, а інколи і просунутого рівнів. Цей чинник має суттєвий вплив на розробку навчального матеріалу.

Використання аутентичних матеріалів. Серед викладачів англійської мови загалом і викладачів ESP зокрема точиться багаторічна дискусія щодо переваг і недоліків використання аутентичних матеріалів.

Серед основних недоліків зазначають той факт, що обсяг інформації може перебільшувати кількість мовних одиниць, що вивчаються, водночас спрощені або адаптовані тексти допомагають студентам зосередитись на основних мовних конструкціях та на їх застосуванні (Day, Vamford, 1998).

Є і протилежна думка, що такі тексти занадто захищають студентів, не готують їх до реального використання іноземної мови, навіть більше, деякі фахівці вважають, що коли спрощується текст, існує ризик викривлення мови, що вивчається (Islam, Mares, 2003), тоді як оригінальні, тобто тексти, що написані не для вивчення мови, можуть

показати саме мову, що використовується спеціалістами в певній сфері (Tomlinson, 2003), вони є своєрідним зв'язком між аудиторією та зовнішнім світом (Wong et al., 1995), і викладач покликаний створювати у процесі навчання мови обстановку іншомовного мовленнєвого спілкування, максимально наближену до природних умов.

Загалом використання аутентичних матеріалів під час навчання англійської й інших іноземних мов є поширеною практикою. Інтернет особливо сильно вплинув на вивчення мови за професійним спрямуванням. Завдяки Інтернету матеріали більш різноманітні й доступні – картинки, тексти, відео- й аудіоматеріали, усе це робить заняття цікавішим і ефективнішим.

Оцінка існуючих матеріалів. Фахівці з ESP зазначають, що під час оцінки вже існуючих навчальних матеріалів необхідно враховувати знання й експертну оцінку колег – спеціалістів із цієї сфери – щодо включення певних тем та кількості часу на їх вивчення або доречності певних завдань. Проте в нашій країні, на жаль, не всі фахові спеціалісти володіють англійською мовою на належному рівні, щоб могли надати таку консультацію. Тому, на нашу думку, буде доцільніше детально ознайомитись із темпланами профільних навчальних дисциплін, щоби мати уявлення про тематику та кількість часу, який відводиться на її вивчення. Крім того, самі курсанти можуть підказати, як багато вони знають з тієї або іншої теми.

Самостійна розробка навчальних матеріалів. На жаль, дуже часто трапляються ситуації, коли існуючі навчальні матеріали не охоплюють ті теми, які необхідно опрацювати з певною групою. Тоді викладач змушений їх готувати самостійно. Як зазначає Б. Томлінсон, самостійна розробка навчального матеріалу може базуватись на зміні або переробці існуючих навчальних матеріалів або аутентичних матеріалів шляхом їх скорочення, доповнення або модифікації (Tomlinson, 2011).

Беручи за основу перелік питань, на які необхідно дати відповідь під час підготовки навчального матеріалу з ESP, можна стверджувати таке. Досвід роботи із групами курсантів – майбутніх слідчих і експертів-криміналістів – показав, що використання тільки базового підручника «Англійська мова для правоохоронців», створеного колективом кафедри декілька років тому, не досить, є необхідність його доповнення іншими навчальними матеріалами. Із існуючих надрукованих підручників для правоохоронців, що доступні для використання, можна назвати “*English for Law Enforcement*” by Charles Boyle & Ileana Chersan

(2009 p.) і “*Career Paths English: Police*” by John Taylor & Jenny Dooley (2011 p.). Перший із них відповідає рівню A2 – B1, необхідно доповнювати його більш складними завданнями. Рівень завдань другого підручника відповідає B1 – B2 – C1. Відповідно до темплану курсу ESP для слідчих, а також для експертів-криміналістів, як доповнення до базового підручника можна використовувати окремі теми обох підручників на заняттях із 1–2-м курсами. На жаль, більшість тем третього курсу необхідно розробляти самостійно, оскільки вони мають досить специфічну спрямованість. Уважаємо, що краще використовувати аутентичні матеріали. Зазвичай пошук матеріалу здійснюється за допомогою Інтернету, перевага віддається професійним сайтам для слідчих і експертів-криміналістів, які містять сучасні дані, багаті на професійну термінологію. Звісно, отриманий таким чином матеріал є досить складним, і через це необхідно робити велику кількість вправ на розуміння прочитаного, почутого або побаченого, оскільки необхідно підбирати як текстові, так і аудіо-, відеоматеріали для розвитку основних видів мовленнєвої діяльності. Варто також брати до уваги, що в більшості груп є як курсанти із просунутим рівнем володіння англійською мовою, так і зовсім початківці. У такій ситуації можна, наприклад, використовувати тематичний підхід на заняттях. Тобто за основу береться тема з тематичного плану дисципліни, усі курсанти у групі працюють над однією темою, але завдання в них різні, залежно від їхніх можливостей. Наприкінці можна провести рольову гру або дискусію за темою, у якій зможуть взяти участь усі курсанти групи. Звісно, така робота вимагає від викладача багато часу на підготовку, проте результат буде набагато кращий, ніж тоді, коли всі завдання розраховані на курсантів із середнім рівнем володіння мовою, що призведе до відчаю курсантів з елементарним рівнем, а курсанти із просунутим рівнем будуть нудьгувати.

Для успішного опрацювання навчального матеріалу також важливі фонові знання курсантів. Чим більше вони знають про певну тему, тим швидше і правильніше вони зможуть опрацювати обраний матеріал, незалежно від кількості незнайомих лексичних одиниць і складності граматичних конструкцій.

Нова інформація викликає інтерес у курсантів, що підвищує їхню мотивацію до навчання. Проте кількість нової інформації повинна бути розумною, оскільки якщо її буде занадто багато, такий матеріал буде важко зрозуміти, якщо ж нової інформації буде замало, тоді курсантам буде

нецікаво з нею працювати. Якщо розроблений матеріал безпосередньо пов'язаний із дисциплінами, які готують курсантів до майбутньої професійної діяльності, то процес його опрацювання може додати певну частку до тих знань, які вони вже мають, а також це їм може допомогти під час підготовки до інших предметів або в їхній майбутній діяльності.

Висновки. Отже, урахувавши все вищезазначене, можна стверджувати, що принципи, описані для відбору та розробки навчальних матеріалів для ESP загалом або курсів ESP для спеціалістів з окремих сфер діяльності зокрема, можна застосувати під час підготовки курсу ESP для майбутніх слідчих і експертів-криміналістів, незалежно від вузької спрямованості зазначеної сфери. Основну увагу треба звертати на цілі заняття, види мовленнєвої діяльності, які потрібно опрацювати за допомогою підготовленого матеріалу, рівень (або багаторівневність) групи, необхідне обладнання, час, який буде присвячено опрацюванню кожної теми і завдань до неї, час на їх розробку.

Як і для більшості курсів ESP із вузькою направленістю, курс англійської мови для майбутніх слідчих і експертів-криміналістів неможливо будувати, використовуючи один підручник, тому що жоден з існуючих надрукованих підручників не охоплює всю необхідну для опрацювання тематику. Із цього виникає необхідність самостійного відбору та використання аутентичних матеріалів, а також розробки великої кількості вправ і завдань, які допоможуть у розумінні запропонованого матеріалу через складність, притаманну всім аутентичним матеріалам. Цей процес потребує багато часу викладача, проте, якщо йдеться про підготовку сучасних фахівців, які повинні володіти хоча б однією іноземною мовою, то опрацювання матеріалів фахової спрямованості з великою кількістю спеціалізованої лексики є пріоритетним.

Перспективою подальшого дослідження, на нашу думку, є вивчення й аналіз існуючих інноваційних технологій у навчанні іноземних мов із подальшим використанням у навчанні англійської мови майбутніх слідчих і експертів-криміналістів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Bocanegra-Valle A. Evaluating and designing materials for the ESP classroom. *English for Professional and Academic Purposes*. Amsterdam : Rodopi, 2010. P. 141–161.
2. Day R., Bamford J. Extensive reading in the second language classroom. Cambridge : Cambridge University Press, 1998. 238 p.
3. Evaluative review in materials development / F. Stoller et al. *Journal of English for Academic Purposes*. 2006. Vol. 5. № 3. P. 174–192.
4. Islam C., Mares C. Adapting classroom materials. *Developing Materials for Language Teaching* / Edited by B. Tomlinson. London : Continuum, 2003. P. 72–100.
5. Tomlinson B. Comments on part A. *Materials development in language teaching. Second edition* / Edited by B. Tomlinson. Cambridge : Cambridge University Press, 2011. P. 101–106.
6. Tomlinson B. Introduction: Are materials developing? *Developing Materials for Language Teaching* / Edited by B. Tomlinson. London : Continuum, 2003. P. 1–12.
7. Wong V., Kwok P., Choi N. The use of authentic materials at tertiary level. *ELT Journal*. 1995. Vol. 49. № 4. P. 318–322.

REFERENCES

1. Bocanegra-Valle A. (2010) Evaluating and designing materials for the ESP classroom. *English for Professional and Academic Purposes*. Amsterdam: Rodopi, P. 141–161.
2. Day R., Bamford J. (1998) Extensive reading in the second language classroom. Cambridge: Cambridge University Press. 238 p.
3. Islam C., Mares C. (2003). Adapting classroom materials. *Developing Materials for Language Teaching* / Edited by B. Tomlinson. London: Continuum. P. 72–100.
4. Stoller F., Horn B., Grabe W., Robinson M. (2006) Evaluative review in materials development. *Journal of English for Academic Purposes*. Vol. 5, № 3. P. 174–192.
5. Tomlinson B. (2011) Comments on part A. *Materials development in language teaching. Second edition* / Edited by B. Tomlinson. Cambridge: Cambridge University Press. P. 101–106.
6. Tomlinson B. (2003) Introduction: Are materials developing? *Developing Materials for Language Teaching* / Edited by B. Tomlinson. London: Continuum. P. 1–12.
7. Wong V., Kwok P., Choi N. (1995) The use of authentic materials at tertiary level. *ELT Journal*. Vol. 49, № 4. P. 318–322.